

Стојан М. Богдановић

Универзитет у Нишу

Економски факултет

РОМАН-ТУЖБАЛИЦА ВЕСНЕ КАПОР¹

(Весна Капор², *Небо, њако дубоко: Писма за Тару*, Београд, Српска књижевна задруга, 2021)

Време не постоји, али се може поделити на болест, смрт и тугу. Није случајно што се црквени обреди дешавају онако како се дешавају: сахрана, прва субота, четрдесетица, пола године, година, плус задушнице. Све је то осмишљено да би се заборављању омогућило да одради свој посао. Да се човеку олакша душевни бол. То је укратко редослед дешавања у роману Весне Капор који је повод за овај наш текст. Зебња, страх од болести, па од смрти, смрт. Зебња се претвара у тугу која је све дубља и дубља. Све више боли. Туга се изливала. Жуч, од пролога до епилога.

Тужбалица је видљива. Улога нарикаче одувек је припадала мајци, али овде од нарицања нису изузети ни отац, па ни нараторка. Плач, плач и само плач. Искрен да будем, био сам неколико пута на ивици. Нисам пустио сузу, али ме је заболоо стомак. Ни сода ни ранитидин ми нису помогли. Сео сам и применио методологију из романа: писати уместо плакати. И ево...

Тужбалица је стара појава. Захтевна је за књижевну обраду, али је и у нас било вредних остварења. И највећи српски песник Петар Други Петровић Његош се опробао. Подсетимо на „Сестру Батрићеву” из *Горској вијенца*. Ако се за тужбалицу може рећи да је лепа, онда је Његошева „Сестра Батрићева” међу најлепшима на свету. И овај роман-тужбалица Весне Капор је пун као нар. И не може се очас прочитати. А када се вратите, када вам се учини да нешто нисте разумели, онда се деси да то уђе још дубље у главу, и после данима то носите. Као онај страх од болести, од смрти. Као оно да је

¹ Прештампано из: *Нова стварност*, часопис за књижевност, умјетност и културу 10–11/2023, Бања Лука: Удружење књижевника Републике Српске, 101–104.

² Весна Капор је за овај роман добила престижну награду „Меша Селимовић”. Она је добитница награда „Лаза Костић”, „Милош Црњански”, „Данко Поповић” и „Кондир Косовке девојке”.

„страх увек храна за несрећу”. Као оно да је „људска немоћ страшна”. Страшно.

„Заробио нас је овај век. Век морања.” Кажу да није тешко оно што се мора. А мени је то најтеже. „Проширио се космос људских сазнања, али одјек празнине путује с краја на крај света... *Немам више времена*, а немате га ни ви. Нико нема времена. Дајте, онда, да у том теснацу, између морања и немања, нађемо, бар, праве речи. Једни за друге. За себе. Заувек.” (6)

Време је опасна категорија. Време је дубоко као небо. Ако погледате само крајичком ока у небо може се десити да се удавите у његовој дубини. Пустите ви астрономе, они се не баве тражењем себе, јер је то тешко, веома тешко, они траже нове звезде, траже нове објекте, а понеки од њих траже си ђавола. Они који се изгубе у времену које и, руку на срце, не постоји, тим истим временом изгубе своју душу, своје постојање.

Болећивост и патетика ме нервирају чак и када је све одлично спаковано. Немам појма зашто, а не морам ни да се правдам нити да нешто објашњавам. А има ли тога у овој књизи? Има и те како, има да изазива сузе, а некима и бес. Рекосмо ли да је реч о тужбалици. Дакле, *мора*.

Неки би се питали и зашто ово читам. Кад човек има пријатеље, онда мора свашта да истрпи. Пријатељство је више од крвне везе. Духовно је на вишем нивоу и мора се стално заливати. Осим тога, пријатељство делује лековито. Спречава чир у желуцу. Спречава човека да полуди, да се убије. Спречава га да другоме напакости...

„Како се приближавало време да се у заљуљани, ужурбани свет изнесе ова прича, зебла сам.” Зебња је излазила из свих ствари које човека окружују. Оне нас подсећају на човекову сумњу у своју моћ за превазилажење времена. Ауторка је успела да размрси „чвор овог и оног времена”. Тако је морало да буде иако ја сумњам у морање. И не волим морање. Мрзим морање. А „Морање и стицање, угаони су камен наших дана”.

И раније сам негде прозубио да је трагедија најбољи камен за зидање књижевног дела. Тврд је, тражи муку. Али када се кућа сагради, поред тога што је лепа она је и дуготрајна. Па ако хоћете и вечите куће се граде од камена, због тога што су људи утувили да ће камен сачувати трагедију. Да ће камен сачувати мисао и сећање. Дакле, трагедија. А камен ће подупирати небо које је тако дубоко. И свима се чини да ће то вечно трајати иако знају да неће.

„А, небо је тако дубоко.” А романчић је тако кратак. Иако се много разликује од неромана *Унујрашиње море*, морам рећи овде да је ауторкина срећа да није роман штампан у време Иве Андрића јер би га одбили у свакој конкуренцији романа, тј. рекли би да није роман зато што је прича кратка. Кратка прича садржи неколико паралених прича, причу девојчице која током приче умире, причу мајке, причу оца и причу ауторке.

Методологија је позната и користили су је велики писци као што су Хесе, Шћепановић..., мада су они и таксативно наглашавали паралелност. Метод је познат, али за извођење дела то није довољно. Морам истаћи да је овде то мајсторски изведено да би се дочарала туга и сав кошмар који се дешава у главама родитеља током болести њиховог детета, а тек каква је мука када се оконча живот детета – „одлазак, бескрај, вечност и слично”.

Није наша врла списатељица Весна Капор прескочила ни бомбардовање, а ни друга дешавања која дочаравају амбијент у коме се одвија радња романа.

Почела је са Десанкиним стихом „Немам више времена”, а са њиме је некако и завршила, с тим што је додала „а немате га ни ви”. А додатак је овде где се говори да је време чудо: „Дани пролазе брзо; дани стоје. Време је енигма” као реп комете, без њега комета и не би била комета. У овом апсурду – „дани стоје”, „дани пролазе брзо” – такође се налази велика мука, она душевна, која је свакако већа од сваке физичке муке. То је то што разликује писца од писца. Па се може рећи да је неко писац, а да је онај други танак. Весна Капор је озбиљан писац. Намерно сам овде употребио мушки род. Знам да није популарно, али ја тако мислим.

Све дубље тонем у *Небо*.

Прича је о животу. Није о смрти. Смрт је споменута ан пасан. Људи мисле да је смрт гадна и избегавају је колико год могу. Али тешко је то. Она је саставни део живота. Неки чак тврде да је она круна живота зато што се појављује на крају представе о животу. У овом роману тужбалици Весна Капор пише о животу: „Живот се расцепи за трен.” (28) Па има и оваквих песимистичких ставова: „Ништа није трајно у човековом животу; све бежи од човека.” (22) А човек целог свог живота бежи од смрти. И тај бег није успео ниједном човеку. Стога и важи хераклитовска тврдња Весне Капор да „ништа није трајно у човековом животу”.

„И мада се чини да свет иде напред, мислим, да он тапка у месту. Живот без препрека нема вредност. Без страдања нема вечности.” Није ми баш јасно зашто се сви хватају за вечност. Ваљда мисле ако траже више да ће добити бар мало. Вечност је смишљена када је људски живот (физички) био релативно кратак. Сада се живот продужио, близу је века. Крајње је време да се истакне неки нови захтев.

А ако се под вечношћу подразумева бесконачност, онда је тај захтев без везе. Бесконачно је у математици фиктиван елемент који служи само да затвори теоријску рупу. Тако је и у религијама. Бесконачност је резервисана за Бога. Иначе би пропала доктрина. Ко би упражњавао такву доктрину у којој се зна да ће Бог напустити свет. Чим је Исусу било допуштено да васкрсне тог тренутка је свет оживео. Али да ће се вратити – у то се може веровати. Мада има и тврђења да је побегао. Пробао је да буде човек и видео да је то немогуће. Због тога се виноу у *небо*, *иако дубоко*. Људима је

остало страдање, патња, туга... Људи тапкају, а неки и живе свој живот по утапканом, (с)трпљењем, страдањем и с тугом сећајући се својих најмилијих продужујући им живот.

Овде се истиче да време „истиче”. Није речено да време тече, него „истиче”. То важи за сваког. Свакоме време „истиче”. Негде је брже негде спорије. Некад је краће а некад дуже. Никада није дугачко. Беконачност је само једна безвезна фикција. Време се може вратити само у мислима и док се враћа оно истиче. О томе је роман, о истицању. Човек живи у свом нестајању. И када други нестају и тада човек нестаје. Како рече Хемингвеј, „звони за тобом”. А „људска немоћ је страшна” (36). Све је у пролазности: „Безброј је речи остало. Речених и неизречених.” (51)

Суштина живота јесте у пролазности и у страдању у тој пролазности. Чак су смислили и да се због љубави страда, те да је то чак и узвишено. И Шекспир је насео. Уосталом, он и није био оригиналан. И религија, хајде да не идемо даље, наша, јер све су прављене на исти калуп, инсистира на трпљењу и страдању. Мислим да је то у њој из разлога поробљавања, али то би била тема за други пут. Ја не мислим тако. Ја мислим да треба живети због љубави, а не због ње страдати, или настрадати.

Проблем је што је живот конципиран као страдање и то су регистрировали сензори наше ауторке и на томе је заснован и изведен овај роман. На страдању и на трпљењу. У таквој доктрини живимо. Питање је да ли доктрина може изменити живљење. Можда би требало променити човека. Али наука није успела да направи живот. А и не верујем да ће моћи. Зна се од којих елемената је састављен живот, али се од тих елемената не може направити живот. Зна се да човек може окончати живот. Дакле, живот може уништити живот. И само он то може. Живот је уништитељ. Он сам себе трпи. Где нема живота ту је мир. Живот је немир. Чак и туговање је немир, мада се спроводи у тишини. То је спољашња тишина, а унутра ради вулкан као онај под морем. Некад се приметите вибрације. А некад све ври у тишини.

Весна Капор је провиђењем наишла на тугу, ухватила је за руку и повела, провела ју је кроз целу причу. Широко нам је отворила прозор да бисмо видели *Небо, иако губоко*.